

НЕКЕ СПЕЦИФИЧНОСТИ ИЗЛЕТНИЧКОГ ТУРИЗМА

SOME SPECIFICS OF OUTING (PICNIC) TOURISM

Гарача, В.*, Обрадовић, С.*

Резиме

Излетнички туризам је специфичан облик туристичких кретања. Истиче се кратким трајањем и релативно блиским исходиштем. Карактеристика излетничког туризма је и дуализам изражен кроз неколико аспеката овог вида туристичког кретања. Најизразитији дуализам је онај везан за културни и рекреативни карактер излетничких кретања, али и онај везан за питање да ли кретање типа излета подразумева ноћење или не. Типичан дуализам се јавља и код економских ефеката, насталих као последица излетничких кретања, што зависи од његовог културног или рекреативног садржаја, али и од места са којег се на излет креће.

Кључне речи: излетнички туризам, специфичности, дефинисање

Abstract

Outing tourism is a specific kind of tourism moving. It is distinguished with a short duration and relative close distance from starting place. One of the main characteristics of outing tourism certainly is a dualism, which appears in a few very important touristic aspects. The most explicit dualism is the one that distinguishes cultural and recreative character of this special kind of tourism moving. Typical dualism also has an impact on those economic effects, which are the result of outing moving.

Key words: outing tourism, specifics, definition

Увод

Излетнички туризам, о коме ће у овом раду бити ријечи је посебан облик кретања грађана, како по својој суштини и начину извођења, тако и по својим економским ефектима. У том смислу поставља се питање да ли се излетнички туризам, у опште може назвати туризмом, јер се зна да је туризам привредна, односно економска дјелатност, а није потпуно јасно колико излетничка кретања доносе економске добити. У основи, излетнички туризам има карак-

* Вук Гарача, Светлана Обрадовић, ПМФ, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Нови Сад

теристике и рекреативног и културног туризма. Чини се, ипак да је рекреативна компонента срж излетничког туризма, док су културне компоненте, тек нус појава излетничких кретања. Тако се бар чини. Постављају се питања и дужине трајања кретања и удаљености излетишта од матичног мјеста боравка туриста. Ову, прилично комплексну проблематику, нису ријешили многи, али овај ће рад тек покушати да прикаже опште прихваћена становишта, те нека мање заступљена мишљења и покушати се објективно одредити према њима.

Дуализам излетничког туризма

Као што је већ напоменуто излетнички туризам има карактеристике и рекреативног и културног туризма. У том смислу увршћује се у комбиноване облике туристичког промета. Неки аутори попут Живадина Јовичића (1980) посебно издвајају рекреативна и културна излетничка кретања, мада се и они слажу да ова кретања у суштини, представљају тип комбинованог промета.

Наводећи примјер да су кретања према плажи, планини или шуми у својој основи рекреативна, док је обилазак споменика и насеља тип културног кретања, исти аутор на једноставан начин показује сав дуализам излетничког туризма као таквог. Међутим, ако се ова проблематика посматра на нешто другачији начин доћи ће се до закључка да излетнички туризам има и рекреативни и културни смисао, без обзира која од претходно поменутих активности доминира, било да је то боравак у природи, било обилазак културних добара. Тако, излетничка кретања имају рекреативни смисао, јер су краткотрајна и имају карактер освјежења, док са друге стране њихов културни смисао произилази из свијести и навике човјека за таквим кретањем. (Јовичић, 1980).

Ако, пак излетнички туризам посматрамо једнострано, у оквиру једне од наведених компоненти доћи ћемо до саме суштине настанка и потребе за излетничким кретањем. У том смислу, анализирајући излетнички туризам искључиво као рекреативни вид туризма доћи ћемо до закључка да је рекреативни туризам масован и разноврстан облик промета, а да је настао као последица развоја цивилизације и њених штетних посљедица. Као најзначајнији фактори који у први план истичу потребе туристичке рекреације јесу: замор, бука и аерозагађеност. С обзиром на изнијете штетне посљедице цивилизацијског напретка, и чињеницу да се проблеми које оне изазивају акумулирају током дужег временског периода, разумљиво је да се ови проблеми могу ријешити само дужим туристичким боравцима.

У исто вријеме, културна кретања су, такође масован и раширен вид туристичког промета. Основу ових кретања чини културна потреба са различитим модалитетима. Циљ ове врсте кретања састоји се у сакупљању нових информација и искустава ради задовољења сопствене културне потребе (Richards, 2000). Говорећи о културном туризму Живадин Јовичић (1980) га грубо одређује као резултанту економског, културног и техничког прогреса, те наводи да су основне одлике културног туризма кратки боровци и посјећеност већег броја разноврсних мотива. Већи радијус и мања сезонска сконцентрисаност су, такође одлике културних кретања. То је, по дефиницији туристичко кретање мотивисано, потпуно или дјелимично, интересом за историју, умјетност, науку или живућу традицију локалне заједнице, региона или институције (Sylbergberg, 2003).

Јасно је, већ на први поглед да су права рекреативна и културна кретања оличена у рекреативном и културном туризму, у својој основи, скоро потпуно различита. Чини се, пак да излетнички туризам спаја двије супротности, чинећи тако могућим да се рекреација и култура међусобно прожму и надопуњују. Међутим, у стварности је ситуација нешто другачија. Наиме, излетничка кретања су добила или попримила, у највећој мјери карактер рекреативних кретања, у смислу да се на популарне излете, најчешће одлази, управо ради рекреације и разоноде, што се остварује краћим или дужим боравком у природи. Чак се и одомаћила слика

ћобета, плетене корпе пуне најљепше хране и пића на шареној ливади, уз бадминтон или неизбјежне игре с лоптом, коју изазива и сама помисао на појам “пикник”.

Истина, велики број излетника посјети и неки оближњи споменик, манастир или неко друго знаменито мјесто. Тиме излетнички туризам, на неки начин добија компоненту културног туризма, али како је то тек успутна активност, једна нус појава рекреативне компоненте излетничких кретања, не може се, у том смислу говорити о дуализму излетничког туризма. Тако, попети се до куле на врху бријега, лагано трчати до нечије спомен чесме, крчити шикару око споменика чувеној битци, или пак брати грожђе на манастирском посједу, не представља никакво културно уздизање, иако се дешава на локалитетима од културног значаја. То је, ипак само рекреација, тим прије, што се код наведених примјера, у којима се исказује и културна компонента, она отелотворава, управо радним глаголом, глаголом сталног кретања.

Наведена мјеста служе и као циљ и одмориште након физичке активности, па се и у том смислу доимају као дио рекреативне компоненте, иако у суштини представљају јединице од културног значаја. У прилог томе, треба напоменути и то да локалне власти настоје формирати излетишта, управо око неких таквих културних објеката, обезбјеђујући неопходну инфраструктуру. Тако, ако на десетине пута излетник посјеђује исто мјесто и исти објекат од културног значаја, он апсолутно више не сазнаје ништа ново, нити посебно везано за историју, умјетност или традицију локалне заједнице, што је у основи културног туризма (Sylbergberg, 2003), те и у том смислу рекреативна компонента преовлађује, на уштрп културне, која остаје по страни.

И поред такве оцјене да излетничка кретања представљају, у највећој мјери, одлазак у природу и бављење рекреацијом, треба рећи да постоје и такве врсте излета, које су у потпуности културног карактера. Ту, осим ходања, као предуслова испуњења једне од основних ставки из дефиниције туризма, а то је поред потрошње и кретање, нема друге врсте рекреације. Такву тенденцију имају, махом излети организовани за туристе на једној примарној дестинацији у чијој су посјети неколико дана, да би обишли и неке знаменитости у њеном окружењу. Изразити примјери су Сент Андреја код Будимпеште, Шембрун код Беча или Версај код Париза. Када су у питању наши простори, најбољи примјер представљају Сремски Карловци, који се издвајају као референтно “излетиште” за Београд и Нови Сад. Нешто слично би представљали и излети на сеоска домаћинства (excursion farm tourism), у контексту развоја сеоског туризма, која би се посјећивала са примарне дестинације, а ради нових догађаја, изложби, те различитих културних активности, попут фестивала (McDaniels, Trousdale, 1999).

То су изванредне прилике да се туристи, као личности културно уздижу и изграђују, науче нешто ново и осјете се грађанима Свијета. Обично се такве околности искористе и за добро обедовање неких националних, али локалних јела и дегустирање доброг вина или других врхунских пића. Музика из тог краја и у таквом амбијенту је неизбјежна, а ужитак је, више него, потпун. Међутим, напоменуто је већ, да ово нису класични излети за локално становништво, мада нико не искључује и ту могућност, него да се они намјенски организују за праве туристе на пропутовањима и обиласцима великих и туристички изграђених дестинација. Тада је финансијски ефекат, који остварује “излетнички” туризам потпун.

Проблеми дефинисања излетничког туризма

Изнијете су већ неке претпоставке и смијернице које указују на проблематику општег дефинисања излетничког туризма. Нарочито је нејасно временско трајање оваквих кретања, па ће се овом спецификуму посветити посебна пажња. Ако би покушали појмовно одредити излетнички туризам, наишли би на претходно уочени проблем дуализма излетничких кретања, који се и терминолошки испољава приликом дефинисања овог вида туристичког промета. Наиме, њемачки језик има јасну одредницу ријечи излет - *ausflug*, док енглески језик отвара могућности за широку расправу, по том питању.

Поменути дуализам се заправо, заснива на постојању строго дефинисаних и семантички потпуно одвојених термина за излете са преовлађујућом рекреативном и културном компонентом. Тако се за, популарне излете у природи користи термин пикник (*picnic*), док се за обилазак културне баштине, најчешће користи термин екскурзија (*excursion*). Оба термина, имају превод излет, односно разонода (Грујић, 1978). Исто важи и за појам излетника, који се може означити и као *picnicker*, и као *excursionist*. Рјечник страних ријечи појам екскурзије објашњава као излет, кратак пут, односно путовање ради провода (Клаић, 1999). Ријечник енглеског језика “Webster’s” детаљно одређује појам екскурзије и пикника, гдје је екскурзија: уобичајено, кратко путовање из задовољства; или кретање из једне тачке и повратак у исту, дакле кружно путовање, а пикник: екскурзија која подразумијева конзумирање хране, обично припремљене од стране учесника; или угодно, забавно, занимљиво и безбрижно искуство (Webster, 1973).

Осврћући се на претходно појашњаване термина и сама објашњења, можемо запасти у својеврсну забуну и недоумицу из разлога што се у нашем (српском) поимању туризма излет и екскурзија међусобно, знатно разликују, представљајући посебне облике туристичког промета. Тако екскурзија означава, по правилу, унапријед планирано и организовано кретање, најчешће групе, која посјеђије већи број разнородних мотива и мјеста (Јовичић, 1980), док појам излета више одговара горе изнијетим појашњењима. Појмовно ближу дефиницију даје Рјечник туризма, који каже да је излет индивидуално или групно посјеђивање знаменитих мјеста или природних љепота, које може бити организовано бродом, аутобусом, возом, са гарантованим поласцима, без њих (Вуконић, Чавлек, 2001). Такође, Галичић, у Рјечнику угоститељско-туристичких појмова, под излетничким туризмом подразумијева туристичка кретања која се развијају на основу краћих путовања туриста и њиховог обиласка природних атрактивности и културно-историјских вриједности (Галичић, 1999). Група студената, завршне године туризма у Загребу, излет дефинишу као посебан, организован одлазак у мјесто ван тренутног боравка туриста, организован, обично од стране туристичке агенције, са сврхом да се, гости поближе упознају с дестинацијом у којој привремено бораве (www.perkov.info/hrv_turizam.asp). Јасна је и одредница да је излетник дневни посјетилац, коју дају Timothy McDaniels и Wiliam Trousdale (1999) у раду који се бави планирањем туризма на Гуимарасу на Филипинима.

Дужина трајања и радијус излетничких кретања

Када је ријеч о дужини трајања излетничких кретања као посебног облика туристичког промета, ситуација је опет двозначна. Та двозначност произилази из нејасно дефинисаног става о томе да ли појам излета, априори искључује могућност ноћења или је дозвољава.

Ако консултујемо статистику Свјетске туристичке организације, доћи ћемо до податка да се излетником сматра туриста који у некој земљи борави краће од 24 часа, односно не ноћи у земљи, односно мјесту посјете (WTO). Ово је веома директно и јасно објашњење на које се надовезују и загребачки студенти који излет сматрају комбинацијом од двије понуђене услуге које трају мање од 24 часа и не укључују ноћење, односно смјештај (Перков, Крвавац, 2002).

Слично мисле и Борис Вуконић и Недељко Чавлек (2001) који кажу да је излетнички туризам облик туристичког промета у којем се не остварује ноћење. Међутим, ови аутори настављају ријечима да се одмор током радне седмице у великом броју земаља продужио на више од једног дана, па се тако излетима сматрају и путовања која се одвијају викендом, што значи да могу укључивати и једно до два ноћења. У том смислу се разликују полудневни, дневни и викенд излети, а у основи представљају краћа путовања са забавном, спортском, културном или научном сврхом.

Према Живадину Јовичићу излетнички туризам је масован, комбинован облик туристичких кретања, која се од осталих разликују углавном по трајању, а која према режиму слободног времена, пак могу бити тро и четвородневна. Овај аутор даље наводи да то важи само у случају

када су такви излети засновани на одговарајућем режиму слободног времена, те да се у супротном може говорити само о посебном облику туристичког кретања (Јовичић, 1980). Говорећи о режиму слободног времена, аутор овдје највјероватније мисли на слободне дане добијене на име државних и вјерских празника, када спојени са викендом могу представљати секвенцу од четири или пет дана.

Послије свега, остаје нејасно, који од ових ставова користити, мада су они детаљно појашњени. Потпуно је јасан и очигледан разлог који оправдава ноћење као услугу у оквиру једног просјечног излета, али становишта смо да такав приступ није, у потпуности добар, јер доводи до забуне приликом статистичког праћења туристичког промета, а првобитни излетнички туризам претвара у сопствену супротност. У том смислу, треба се држати препорука Свјетске туристичке организације и њене дефиниције излетника.

Када говоримо о радијусу излетничких кретања, такође постоје проблеми око њеног дефинисања. Они су управо повезани са нејасним ставом око дужине трајања излетничких кретања, односно питања да ли је ноћење њихов саставни дио. Надовезујући се на већину претходних дефиниција које о излету говоре као о краћем путовању или кретању, можемо претпоставити да ни излетничко мјесто није много удаљено од матичног мјеста боравка излетника.

Преовлађује мишљење да су то краткотрајна кретања у зони туристичких дисперзива, гдје радијус и величина дисперзивно-туристичке зоне не може бити чврст критеријум за дефинисање ове врсте кретања (Јовичић, 1980). У том смислу, исти аутор када говори о дисперзивној зони каже да је њена величина одређена потребама рекреације градског становништва, те богатством, врстама и атрактивношћу приградског простора. Поред осталог, врста рељефа значајно утиче на дужину дисперзивне зоне, тако да градска насеља у планинском рељефу имају дисперзивне зоне мањег пространства, од сличних градова у низијама.

Анализирајући неке излетничке зоне у Великој Британији и Сједињеним Америчким Државама долазимо до закључка да удаљеност излетишта од матичних градских центара износи од 5км до 57 км. Примјера ради, у области око града Дархама, 35км удаљеног од Њукасла, издваја се неколико излетничких зона у природи, рекреативног карактера, или како би то Енглези рекли *picnic area*. Тако се локалитет **High Force** налази 7,25км сјеверозападно од Мидлтона, око 50км југозападно од Њукасла; **Causey Arch Picnic Area** 23км сјеверно од Дархама и 10км јужно од Њукасла; **Bowlees Picnic Area** 5км сјеверозападно од Мидлтона, 57км Дархама; **Carricks Picnic Area – Derwent Reservoir** 37км сјеверно од Дархама и у непосредној близини Њукасла (www.durham.gov.uk).

Када говоримо о локалитетима који имају културни значај и као такви представљају излетишта великих туристичких дестинација, видјећемо да је ситуација, што се удаљености од матичног мјеста (у овом случају матичне дестинације), врло слична, као и код правих пикник излетишта. Тако је Сентандреја 35км сјеверно од Будимпеште, Версај 20км западно до Париза, Шенбрун десетак километара у околини Беча или Ел Ескоријала 50км јужно од Мадрида. Дакле, може се закључити да се растојања између матичних мјеста са којих се полази на излет, било да се ради о мјестима боравка или примарним дестинацијама са којих се креће на излет, од излетишта удаљена у просјеку 5 до 50км. Међутим, чини се да сама удаљеност локалитета и није од пресудног значаја за излетничка кретања. Од велике је важности, прије свега, вријеме за које се стиже до жељеног локалитета, а када је ријеч о излетничким кретањима, то вријеме требало би да буде што краће. У том смислу, путовање од 1,5 до 2 часа, у једном правцу, би било граница која оставља простора за нормалан полудневни или цјелодневни излет, јер ако се урачуна и вријеме повратка, укупно вријеме проведено у путу износило би и до 4 сата, те би за одмор и рекреацију остало, ефективних 8 – 10 часова.

Говорећи о удаљености и томе да она и није толико важна, колико вријеме које је потребно да се досегне одређени излетнички простор, хтјело се уствари назначити да начин путовања, односно превозно средство и квалитет пута којим се креће, имају пресудну улогу у одређивању дисперзивне зоне. То из разлога што се иста раздаљина, у зависности од превозног средства, може прећи за различито вријеме. Тако се растојање од Марсеља до Париза од 800км TGV-ом може прећи за мање од три часа, а растојање од Београда до Бара ЈЖ-ом траје око

12 часова. Ако, пак разmotримо друмски саобраћај, видјећемо да се уз постојање могућности кориштења ауто пута, на коме је дозвољена брзина од 120km/h, вријеме путовања скраћује два пута, јер је дозвољена брзина на магистралном путу свега 60-80km/h.

Економски карактер излетничких кретања

Познато је да туризам, по дефиницији, представља скуп односа и појава који настају као посљедица кретања и потрошње, ван мјеста сталног боравка (Hunciker, Krapf, 1942). Потпуно је уочљив економски ефекат туризма за дестинацију туристичког боравка, оличеног у потрошњи материјалних средстава стечених у мјесту сталног боравка туристе (Ogilvie, 1933). У том смислу туризам се може окарактерисати као економска категорија, односно привредна дјелатност. Све то потврђују ставови Свјетског савјета за путовања и туризам, гдје је једна од најзначајнијих карактеристика савременог туризма његов све већи економски значај (WTTC/WTO/EC, 1995).

Када говоримо о излетничком туризму као виду туристичког промета, сама чињеница да је ријеч о некој врсти туризма, наводи нас на логичан закључак да је и излетнички туризам привредна дјелатност. То и потврђују неки аутори када о овој врсти кретања говоре као о виду туризма који увелико успјешује туристички промет и доприноси бољем коришћењу туристичких капацитета, јер се одвија готово током цијеле године (Галичић, 1999), или као о фактору значајног повећања туристичке потрошње (Јовичић, 1980). Истина, исти аутор, нешто касније износи став да су излетничка кретања у цјелини економски најнестабилнија категорија промета, јер су осјетљива на факторе различитих врста, међу којима се посебно истичу климатски, психолошки и организациони.

Овдје, пак наступа дуализам излетничких кретања, што значи да, када су у питању економски ефекти и статус излетничких кретања као туристичке дјелатности имамо два потпуно различита става. Наиме, излетнички туризам рекреативног типа, познат као пикник, у својој основи има одређену потрошњу, али која се, у највећој мјери, ако не и потпуно, остварује код куће. Мисли се на храну и пиће, који су код пикника обавезни, а припремају се од стране учесника (Webster, 1973), што би значило код куће, или су намирице, попут роштиљ меса, те воћа, поврћа и слаткиша купљени у зони сталног боравка или куповине. У том смислу, није испуњен основни циљ, а то је потрошња на дестинацији. Пикник, такође подразумијева коришћење сопственог превозног средства, па и то потврђује претходне ставове. Дакле, економски ефекти, у цјелини су минимални, јер све што се троши, на излетима ове врате, не укључује услугу и маржу, као основне факторе зараде у туризму и другим терцијерним дјелатностима. Са друге стране, постоје излетничка кретања са претежном културном компонентом, означене као кратке екскурзије. Том приликом се, током полудневног или цјелодневног боравка, посјећују објекти и цјелине од културног значаја. Оваква кретања, увијек подразумијевају одређену потрошњу на туристичкој дестинацији, било да је ријеч о куповини улазница и сувенира или о окупљању уз освјежавајуће напитке и послатице у некој кафетерији. Излети ове врсте, готово увијек укључују и један главни оброк на, а то представља додатну потрошњу. Примјетна је услуга и потрошња намирица, на које је дотада маржа, а у чију је припрему и обраду укључен додатни рад. Дакле, јасно су видљиви економски ефекти, настали као посљедица “културног” излета.

Закључак

Дуализам, изражен у некој врсти двозначности и недовољној појмовној одређености, у потпуности је карактеристичан за тип кретања каква су излетничка. Ова појава нарочито се одражава код одређивања опсега појма излета, гдје се под истом ријечју подразумијевају

и пикник и једнодневна екскурзија, два према садржају потпуно супротна облика кретања. У том смислу, и ова чињеница представља својеврстан дуализам. Тако, излетничка кретања према својој суштини могу бити рекреативна и културна, с тим да се ове компоненте често и преклапају, али да једна од њих увијек има превагу. Ова два дуализма се подударaju, те рекреативној компоненти одговара појам пикника, а културној појам дневне екскурзије. Двозначност се јавља и код дефинисања времена трајања и величине радијуса излетничких кретања. Наиме, основни је проблем, што није потпуно јасно да ли излет као такав, може садржати услугу ноћења или не. Сматра се, да је суштина излета у његовом кратком трајању и чињеници да представља полудневно или цјелодневно кретање. Тако, слична кретања која трају два, три или више дана, не би требало третирати као излетничка, без обзира на режим слободног времена у коме се одвијају, већ као неку другу врсту кретања. Слично је и када је ријеч о удаљености излетишта од матичног мјеста боравка туриста, али се да закључити да је код ове категорије вријеме путовања, односно средство којим се путује много значајније.

Излети представљају једну врсту туристичких кретања, али се сваки излет не може назвати туристичким. Тако, према економским ефектима које остварују, највећи број пикника се, ипак не би могао сврстати под појмом туризам. Са друге стране, излетничка кретања у којима преовлађује културна компонента, готово увијек имају позитиван економски ефекат, односно очигледна је потрошња на самој дестинацији. На крају, треба истаћи да се излетничким туризмом не би требао сматрати ни викенд боравак у сопственим објектима ван града, популарним викендицама, јер се у том случају, такође не остварује никакав економски ефекат, карактеристичан за туризам и туристичка кретања. Дакле, може се рећи да су излетничка кретања потпуно обојена у свјетлу двозначности и да дуализам “влада” овом врстом туристичких кретања.

Литература

- Јовичић, Ж. (1980), Основи туризмологије, Научна књига, Београд
Борис, В. Чавлек, Н. (2001), Рјечник туризма, Масмедија, Загреб
Галичић, В. (1999), Рјечник угоститељско-туристичких појмова, Ријека
Јовичић, Ж. (1986), Туристичка географија, Научна књига, Београд
Webster, M. (1973), Webster's New Collegiate Dictionary, G. & C. Merriam company, Springfield
Вујаклија, М. (1970), Лексикон страних речи и израза, Просвета, Београд
Клаић, Н. Анић, Ш. Домовић, Ж. (1999), Рјечник страних ријечи, Сани-Плус, Загреб
WTTC/WTO/EC (1995), Agenda 21 for the Travel and Tourism Industry – Towards Environmentally Sustainable Development, Oxford
Hunyiker, W. Krapf, K. (1942), grundriss der allgemeinen Fremdenverkehrslehre, Zürich
Ogilve, F.M. (1933), The tourist Movement, London
McDaniels, T. Trousdale, W. (1999), “Value-focused thinking in a difficult context: Planning tourism for Guimaras, Philippines”, Interfaces, Vol. 29, Iss. 4, pp. 58-70
Richards, G. (2000), “Production and consumption of European cultural tourism”, Annals of Tourism Research, Vol. 23, No. 2, pp. 261-283
Sylberger, T. (2003), Cultural tourism and business opportunities for museums and heritage sites, Lord Cultural Resources Planning and Management Inc
www.perkov.info/hrv_turizam.asp (Трендови и статистика хрватског туризма)
www.durham.gov.uk